

TARLÓZÁSOK AZ OKTATÁSÜGYI TÖRVÉNYEK MEZEJÉN.

I. Ellenmondások a magánoktatási törvény és a végrehajtási utasítás között.

A magánoktatási törvény megszavazása és kihirdetése után a kisebbségek abban reménykedtek, hogy a törvény végrehajtási utasítása (Regulamentul) olyan intézkedéseket fog tartalmazni, melyek a törvény rideg és hátrányos határozatait egyhiteni lesznek hivatva. Némi alapot adtak erre a reménykedésre azok a tárgyalások, melyeket az egyházak kiküldött képviselői Angelescu miniszterrel és tanácsosaival a múlt év őszén közvetlenül a törvény megszavazása előtt, a genfi kérelem benyújtása után, folytattak, s azok a nyilatkozatok, melyek a kormány képviselői részéről abban az időben elhangzottak.

A magánoktatási törvény végrehajtási utasítása 1926 febr. 5-én 611. sz. királyi dekretum alatt kihirdetett s a Monitorul Oficialban 1926 március 10-én az 57. számban megjelent.* Reménykedő kíváncsisággal tanulmányoztuk át ezt a 208 cikkből álló Szabályzatot. Kerestük benne azokat az enyhítő intézkedéseket, melyek a kisebbségek felzaklatott lelki életét bármily kis mértékben megnyugtathatnák alkalmasak lennének. De hiába kerestük. Kaptunk azonban — minden várakozásunk ellenére — és figyelmes keresés nélkül olyan rendelkezéseket, melyek a törvény szellemével és betűjével nem egyeznek, sőt néhány esetben azzal éles és világos ellenmondásban vannak, az előzmények után majdnem természetes, hogy — a kisebbségek hátrányára.

A törvény 6. cikke szerint bármely magániskola „közvetlenül” levelez a közhatalóságokkal. A Szabályzatból a „közvetlenül” szó kimaradt, tehát épen az, amelyen a dolog lényege megfordul s amelyért a felekezetek iskolai autonómiájuk érdekében annyit harcoltak. Itt a Szabályzat kedvezni látszik a felekezeti iskolák autonómiájának, — de ez csak látszat s

* A törvény is és a végrehajtási utasítás is megjelent önállóan, párhuzamos román és magyar szöveggel: *Lege asupra învățământului particular — Magánoktatási törvény.* A Monitorul Oficial 1925. évi december 22-iki számából közli és magyar fordítással kíséri: Dr. Bitay Árpád. Cluj-Kolozsvár. 1926. 8-r. 40 l. Minerva rt. — *Regulament pentru punerea în aplicare a legii învățământului particular.* — A magánoktatási törvény végrehajtási utasítása. A magyar egyházak megbízásából a Monitorul Oficial 1926 márc. 10. számából közli és magyar fordítással kíséri: Dr. Bitay Árpád. Cluj-Kolozsvár 1926. 8-r. 80 l. Minerva rt.

előnyünkre nem jelent semmit, mert a törvény szövege világos, mellyel szemben a Szabályzat enyhébbnek látszó intézkedése semmi gyakorlati előnnyel nem bír. Az eltérés azonban élesen rávilágít erre az enyhén szólva figyelmeztetésre és gondatlan-ságra, mellyel a Szabályzat készült. Ugyane cik¹: harmadik kikezdésében a törvény büntetéssel fenyegeti meg az iskola-fenntartókat, ha a miniszteri rendeleteket nem közlik az iskolákkal. Itt a Szabályzat beszúrja az „*întocmai și la timp*” szöveget, tehát a „szó szerint való pontos és idejében való” közlést kívánja. A törvény 13. cikke szerint, ha a magániskola engedély nélkül működik, bezáratik s vezetője elveszti azt a jogát, hogy magániskolákat „létesítsen.” Itt a Szabályzat (19. §.) hozzáteszi: „és vezessen.” Ha ez az intézkedés hitfelekezetre vonatkozik, a törvény értelmén túlmenő magyarázatot s ezzel jogfosztást is jelent, mert kétségesse teszi azt a jogot, hogy egy felekezet általában iskolát vezethessen, ha egy iskoláját engedély nélkül működőnek találták. Nincs benne a törvényben, hogy a magániskolák által kiadott igazolványok formája ugyanaz, mint az államiak által kiadottaké (37. §.); az sincs, hogy a tanulóknak nem szabad más vallásórán, más templomban megjelenni, csak a saját magáén (40. §.); az sincs, hogy a magániskolák növendékei után fizetendő vizsgálati díjat csak akkor lehet évi átalányösszegben fizetni, ha a tanulók többsége szegénysorsú (71. §.); az sincs, hogy magáninternátusok csak a miniszterium engedélyével működhetnek (100. §.); ezek igazgatóinak, pedagógusainak kinevezését közölni kell a miniszteriummal (102. §.) s az internátusok alá vannak vetve a miniszterium ellenőrzésének és felügyeletének (106. §.); végül az sincs, hogy az elemi iskolában nincs magán javító vizsgálat (159. §.)

Valóságos művészettel szervezi meg a Szabályzat a magániskolák ellenőrzését, melyet a törvény egyetlen cikkben letárgyal, a Szabályzat azonban a 113—127. cikkeiben részletesen szabályoz. *Adminisztratív és pedagógiai ellenőrzést* különböztet meg.

Az előbbi feladata: megállapítani, hogy az iskola a hatályban levő törvényekben, szabályzatokban és miniszteri rendeletekben előírt összes szabályok és feltételek megtartásával működik-e; utóbbi: megállapítani, hogyan folynak az előadások, milyen a tanulók tanulmányi színvonala, vizsgáztatása, osztályozása, megtartatik-e a tanterv s alkalmaztatnak-e a tanításban a pedagógiai és didaktikai szabályok.

Az adminisztratív ellenőrzés évenként legalább egyszer történik szeptember 15-e és november 1-je között. De év folyamán is látogathatják az iskolát, ahányszor szükségesnek látják. Ezenkívül a nyilvános jogú magániskolákat év végén is meg kell látogatni, hogy ellenőrizzék az anyakönyveket, a tanulók érdemjegyeit, óramulasztásait s összehasonlítsák a miniszterium-

hoz beküldött anyakönyvet az iskolánál maradt példánnyal és osztálykatalogusokkal. A látogató minden osztály névjegyzéke végén az osztály utolsó tanulója után az anyakönyvi lap hátsó oldalán egy záradékban (proces-verbal) megállapítja az igazolás megtörténtét. Ez az intézkedés nincs a törvényben. *Itt a Szabályzat olyan jogot ad az ellenőrző közegnek, mellyel a fenntartó egyházi főhatóságok kizárásával közvetlenül beavatkoznak az iskolák vezetésébe.* Az év eleji adminisztratív ellenőrzés kiterjed az iskola iratainak hitelesítésére, a tanulók beírására, a tanító és adminisztratív személyzetre, az oktatás nyelvére, az órarendre, helyiségekre s általában mindama kérdésekre, melyek az iskola jó és szabályszerű működésére tartoznak. A látogatásról jegyzőkönyvet vesznek fel, melynek másolatát két nappal a látogatás után az igazgató aláírásával ellátva a kerületi inspektor útján a miniszteriumhoz küldi fel. Maga a látogató is tesz jelentést szükségesnek tartott javaslataival. A miniszteriumban e jelentések részére külön iktató van, melybe bevezetik a fontosabb dolgokat és a tett intézkedéseket.

A pedagógiai ellenőrzés az év folyamán vagy végén a vizsgák alkalmával történik. Ezt a kerületi revizorok, inspektorok, vezérinspektorok és más személyek, „az állami tanítótestület tagjai” végzik, kiket a miniszter bíz meg. Feladata: megjelenni órákon, a tanulók írásbeli és szóbeli vizsgálatán, megvizsgálni, hogyan alkalmazzák a tanárok a pedagógiai és didaktikai elveket a magyarázatban, a tanulók vizsgálatánál, osztályzatánál, a tantervben; megállapítani, hogy teljesítik-e kötelességeiket az iskolában és azon kívül s végül megvizsgálni az egész iskolai munka és oktatás eredményét kulturális, nevelési és nemzeti szempontból. A további teendők (jegyzőkönyv felvétele stb.) az adminisztratív ellenőrzésről mondotakkal egyezők.

Feltűnő itt, hogy magának a tanári karnak sem egyenként, sem testületileg semmi szerepe nincs az ellenőrzésnél. Ezt meg lehetne érteni az adminisztratív ellenőrzésnél, melynek teendőiért — az állammal szemben — egyedül az igazgató felelős. De ésszerűtlen, kedvetlenséget, ellenszenvet kiváltó és sikertelen a pedagógiai ellenőrzésnél. Hogy a tanár működéséről ítéletet mondanak anélkül, hogy ő ott jelen lehetne, megjegyzéseit megtehetné, eljárásának magyarázatát adhatná, melyekkel esetleg sok félreértést oszlatatna el s amelyekkel az illető iskolalátogató ítélete kialakítását helyes útra terelhetné, mert hiszen ő sem mindentudó, sőt lehet, hogy a kérdéses tudományban éppen kevésbé jártas a szaktanárnál, ez a mód az autokratizmusnak egy régi időből fennmaradt olyan sötét és gyűlölt formája, amely sehogysem illik bele a mai kor szabadabb és világosabb szellemi légkörébe. Így lehet keserűséget tenyészteni, talán külső rendet is csinálni, de a nevelő-tanító eljárást tökéletesíteni, a tanítók lelkét hivatásuk fenségére fel-

emelni és áldozatos, buzgó munkára felmelegíteni nem. Nevelő lelkek formálását más természetű, más lényegű erőkkel lehet végezni, mint aminők az állami onnipotentia „sic volo sic iubeo” parancsa és az inspektorok pedagógiai vezérszavai. Itt egyedül csak a szellemi felsőbbbségből sugárzó jóakarató tanács ér célt.

Lássuk ezeketán azokatalényeges ellenmondásokat, melyek a törvény és a Szabályzat között a felekezeti iskolák jogainak hátrányára fennállanak.

1. A Szabályzat 21. cikke 2. kikezdésében ez áll: „A magániskolák tantestületének tagjai csak azon tárgyokban, osztályokban és fokozaton működhetnek, melyekre elismertettek és törvényes képesítésük van.” A 42. cikk pedig ezt mondja: „Szabadságolás, büntetés, nyugalombamenés és halál esetében a helyettes kinevezését a miniszteriumok tudomására kell hozni; a helyettesnek azonban bírnia kell mindama feltételekkel, melyeket ez a Szabályzat a tanároktól megkövetel.” (L. 23. c. E feltételek között a mi szempontunkból most az a legfontosabb, hogy legyen törvényes képesítése). Ezzel szemben a törvény 63. cikke 3. kikezdése így szól: „Hogy egy magániskola nyilvánossági jogot nyerjen, szükséges, hogy legyen: az egy állásos elemi iskoláknál egy kinevezett (végleges) tanítója, a több állásosoknál legalább két végleges tanítója; a középiskoláknál legalább két végleges (rendes) tanára a gimnáziumi (alsó) tanfolyamra és legalább négy végleges tanára a felső tanfolyamra.”

Itt világos és kifejezett ellenmondás van a Szabályzat és a törvény megfelelő szakaszai között, mert a törvény megelégszik a fenti minimummal, mint amelynek törvényes képesítéssel kell bírnia. És tényleg nem is lehet máskép. Hiszen a Szabályzat 42. cikkébbn felsorolt esetek átmeneti időszakot jelölnek. Maga Angelescu tette egyizben azt a kijelentést, hogy az állam 30000 tanítója közül 10000-nek nincs törvényes képesítése. Ilyen tényleges viszonyok között hogy lehet egy Szabályzatban a követelmények maximumát felállítani? E szabályzat szerint magániskolában egyetlen tanító sem működhetne egy percig sem, kinek nincs meg a törvényes képesítése. Ilyen iskolái az államnak sincsenek, hiszen a tanítói és tanári állások számában állandó és folytonos az ingadozás. Állások ürülnek meg nemcsak az év végén, hanem bármikor az év folyamán is, határozott időpontokhoz nincs kötve s ilyen esetekben, hogy az oktatás teljesen meg ne akadjon, törvényes képesítéssel még nem bíró helyetteseket szoktak alkalmazni. Így volt ez mindig s így lesz ezután is. A törvény szerkesztője bölcsen belátta ezt s azért állapította meg a törvényes képesítésű tanerők számának a minimumát. A Szabályzat készítői ezt nem értették meg s e lehetetlen intézkedés azt vonná maga után, hogy rendre egyik magániskolát a másik után bezárnák, minthogy e kívánalomnak nem tudnak eleget tenni.

Az ellenmondást nem lehet máskép elenyésztetni, csak

ügy, hogy a Szabályzat 42. cikkének utolsó mondatát: „a helyettesnek azonban teljesíteni kell mindazon feltételeket, melyeket ez a Szabályzat a tanároktól megkövetel” — törlik.

2. Egy másik nagyon lényeges és mélyreható ellenmondás a törvény és a Szabályzat között a következő:

A törvény 26. cikke taxative felsorolja azokat az okmányokat, melyeket a magániskolák kötelesek vezetni s hozzáteszi: „Mindezen könyvek, anyakönyvek, katalógusok stb. kötelezőleg román nyelven vezetendők s fakultatív módon az iskola előadási nyelvén.” A Szabályzat 36. cikke szintén felsorolja e könyveket, kimutatásokat stb., de azzal a különbséggel, hogy a törvény által felsoroltakon kívül hozzáteszi még ezt: „registrele de procese-verbale, dosarele, ce compun arhiva școlare.” Ami tehát azt jelenti, hogy az egész irattárat, azaz a belső ügykezelésre vonatkozó összes iratokat, ami világosan mást jelent, mint amit a törvény mond és itt a törvénynek megfelelően hozzáteszi, hogy ezeket fakultatíve az iskola előadási nyelvén is vezetik. Ezzel szemben azonban a Szabályzat 117. cikke — miután a 116. cikk 8. pontba foglalva felsorolta az iskola által vezetendő okmányokat — azt mondja, hogy „mindezek a fennebb feltüntetett iratok (t. i. 1. az iskola működési engedélye a miniszterium által láttamozott tervrajzzal, 2. tanterv, 3. az iskola belső rendjének és fegyelmezésének szabályzata, 4. a tan- és adminisztratív személyzet kimutatása, 5. a tanszemélyzet és fenntartó közötti alkalmazási okmányok, 6. órarend, 7. tankönyvek, 8. bútorok és taneszközök leltára) román nyelven szerkesztendők, az igazgató által aláírandók s az iskola bélyegzőjével ellátandók.” *Itt ki van hagyva „és az iskola előadási nyelvén.”* A 118. cikk pedig így folytatja: „A fennebbi cikkben felsorolt iratok mellett minden magániskolának kell hogy meglegyenek a Szabályzatok és a miniszteri rendeletek által a hasonló állami iskolák részére előírt összes iratok.” Ezek pedig kizárólag csak román nyelven szerkesztendők. Tehát a 117. és 118. cikkek ellenmondanak a törvény 26. cikkének, mely a két nyelvű vezetést írja elő; és az ellenmondás abban áll, hogy a 117. és 118. cikkek szerinte iratok csak románul szerkesztendők; másfelől ellenmondanak a Szabályzat 36. cikkének is, amely a két nyelvű vezetést szintén előírja. A törvénytől való eltérés annál veszélyesebb, mert a 117. és 118. cikkek tartalmazzák az iskolalátogató revizorok és inspektorok kötelességeit, melyekhez kötve vannak, s amelyektől ők a 36. cikk rendelkezése értelmében a felekezeti iskolák javára el nem térhetnek. És a gyakorlat majd azt fogja magával hozni, hogy a törvény 26. cikkét nem fogják respektálni, mert a Szabályzatnak a törvénytől eltérő s annak ellenmondó intézkedései alapján joggal hivatkozhatnak arra, hogy az ők utasításuk így szól, ehhez kell tartaniuk magukat stb.

Eszerint a felekezeti iskolák egész ügyvezetése, ideértve még az iskola levelezését is a tanulók szülőivel, mert hisz ez

is alkotó része az iskola irattárának, a legjobb esetben is két nyelvű lesz és nem lehet olyan irat egy iskolának, mely csak magyar, illetőleg a tanítás nyelvén lenne szerkeszthető. Íme a Szabályzatnak egy ártatlannak látszó betoldása, illetőleg egy kihagyás megváltoztatja az iskola belső életének és működésének szellemét és képét s kiforgatja azt a maga valóságából. A törvénynek és a szabályzatnak ilyen egymásnak meg nem felelő, sőt ellenmondó hézagai és pontatlanságai sokszoros alkalmat és módot nyújtanak az ellenőrző közegeknek arra, hogy kifogásaikkal és valamely ilyen ellenmondó pont ürügyére támaszkodó gáncsoskodásaikkal az iskola munkáját zavarják és háborgassák és az iskolát a kormány előtt denúciálják.

3. A Szabályzat 33. cikkének 2. és 3. kikezdése ezeket tartalmazza: „Magániskolák levelezése az érvényben levő postai díjszabás alá esik, mint bármely más levelezés; hasonlóképen bélyegköteles a bélyegtörvény értelmében valahányszor valamiről folytatódik az iskola vagy személyzete részére. Magániskolák feleletei a miniszterium, vagy más iskolai hatóság rendeleteire, valamint az iskolai szabályzatok által előírt, közhatóságokhoz intézett jelentések bélyegmentesek, de portódíj-kötelesek.”

Ez az intézkedés világos ellentétben van az állami elemi iskolai törvény 11. cikkével, amely azt rendeli, hogy „az elemi oktatásra vonatkozó összes okmányok bélyegmentesek.” De ellenmondásban van az alkotmánytörvény 137. cikkével is, mely azt rendeli, hogy a régi törvények mindaddig érvényben maradnak, míg azokat felülvizsgálás alá nem veszik abból a szempontból, hogy az alkotmánytörvénnyel összhangzásba hozassanak. Már pedig a régi törvények a felekezeti iskolának biztosították a bélyegmentességet. Az ellenmodás úgy enyészethet el, ha a Szabályzat 33. cikkének 2. és 3. kikezdése, mint a törvénnyel ellenkező, töröltetik.

II. Ellenmondások az állami elemi iskolai törvény és a végrehajtási utasítás, valamint a magánoktatási törvény között.

Az állami elemi iskolai törvény 1924 július 24-én 2571. sz. királyi rendelettel hirdettetett ki s megjelent a Monitorul Oficial 1924 évi jul. 26-i számában,* a végrehajtási utasítás megjelent a Mon. Of. 1925 március 10. számában.

1. A törvény 11. cikke szerint az elemi oktatásra vonatkozó összes okmányok bélyegmentesek. A Szabályzat 11. cikke 4. bekezdésében pedig ez áll: „A bélyegtörvények alá tartoznak:

* *Állami elemi népoktatás törvénye* (Magyar szöveg). Kiadja a „Tanítók Lapja” kiadóhivatala Odorheiu. Diciosánmártin—Dicsőszentmárton 1925. 8. r. 87. l. Erzsébet kny. rt. — *Törvény az állami elemi oktatásról és az elemi tanítóképző oktatásról*. Fordította: Dr. Papp Sándor Oradea-Mare (1925). 8-r. 64. l. Kosmos kny. rt.

iskolai bizottságoknak, nyilvános iskolák igazgatóságainak, felsőbbiskolai hatóságoknak mindenféle megkeresése, valamint a családban vagy magánintézetekben előkészített tanulókra és külföldi (idegen) olyan tanulókra vonatkozó összes okmányok, akik nyilvános iskolákba járnak a tandíj alól nincsenek felmentve.”

A Szabályzatnak a bélyegkötelezettségre vonatkozó intézkedései, mint amelyek a törvénnyel éles ellenmondásban vannak, törlendők. Mióta felekezeti iskolák léteznek s mióta bélyeg-törvény van, minden levelezésük mindig bélyegmentes volt.

2. A Szabályzat 14. cikke szerint azok a szülők, kik gyermekeiket a családban vagy magániskolákban taníttatják, kötelesek minden évben a beiratáskor szept. 1—10 között megjelenni azon nyilvános iskolában, melyhez tartoznak s igazolni, hogy gyermekeik letették azokat a vizsgákat, melyeket a törvény előír és megújítani az állami elemi iskolai törvény 19. cikke 2. kikezdésében előírt nyilatkozatot. Ha ezt nem igazolják s az említett nyilatkozatot nem teszik, gyermekeik hivatalból iratnak be a nyilvános iskolákba s a törvény szerint büntetettnek. Ugyanez áll a 30. cikkben is.

Ennek az intézkedésnek nincs alapja a törvényben, mert az állami elemi iskolai törvény 35. cikkében csak az foglaltatik, hogy büntetés éri azon gyermekek képviselőit, akik kijelentették, hogy gyermekeiket a családban vagy magániskolákban taníttatják s nem viszik gyermekeiket ez elemi oktatás befejező vizsgájára. A 2. bekezdés szerint a magánoktatási törvény fogja meghatározni azokat a szabályokat, melyek szerint a családban vagy magániskolákban előkészített tanulóknak vizsgáznok kell. A magánoktatási törvény 51. cikke szerint pedig minden tanév végén a magániskolákba járó növendékek tartoznak osztályvizsgára állani az elemi inspektortól a revizor javaslatára kinevezett bizottság előtt. E célból a magániskolák igazgatóságai április folyamán az illetékes iskolai revizoratushoz fölterjesztik azon növendékek névjegyzékét, akiknek évvégi és befejező (abszolváló) vizsgát kell tenniök.

Ilyen igazolványok követelése a vizsgák letetéséről, melyekre a nyilvános jogu magániskolák tanulói nincsenek kötelezve, sok visszaélésre adhat módot és alkalmat.

3. A Szabályzat 15. cikkének 2. bekezdésében az áll, hogy „olyan gyermekek, akik 9. tanköteles évükben nem kapják meg az elemi oktatás abszolváló bizonyítványát, kötelesek a felnőttek iskoláit látogatni.” *Ez egyenes és éles ellenmondásban van a törvény 89. cikkében foglalt emez intézkedéssel:* „Mentesek a köteles évekből hátralevő rész alól azok, akik előbb elvégzik az első négy elemi osztály tananyagát.” A Szabályzat ilyen módon a felnőttek iskolájába kényszeríti a nyilvános jogu magániskolák ezen tanulóit. Felnőttek iskolái azonban a törvény szerint csak állami iskoláknál szervezhetők s ezeknek előadási nyelve kötelezően és kizárólag a román.

4. *Igen lényeges ellenmondás van a törvény 19. és a Szabályzat 38. cikke között.* A törvény idézett cikke szerint „azok a szülők, kik gyermekeiket a családban, vagy az állam által elismert magániskolában, vagy más kerületbeli iskolában óhajtják taníttatni, kötelesek azon kerület iskolájánál, melyhez tartoznak, írásbeli nyilatkozatot letenni, megjelölvén benne az iskolát, melyben taníttatni fogják, vagy hogy a családban taníttatják őket.” A Szabályzat idézett cikke ezzel ellentétben azt mondja, hogy „a tanulóknak egyik iskolából egy másik nyilvános vagy magániskolába való átmenetele az iskolai év kezdetén vagy folyamán csak a szülők lakóhelyének változása esetén engedtetik meg. Más indokból az iskolai revizor dönt, akihez küldeni kell a szülő kérését az iskolaigazgatóságnak, aki azt véleményezi.”

Itt a törvény szabadságot ad a szülőknek, hogy az iskolát megválaszthassák, vagy gyermekeiket a családban taníttathassák s a Szabályzat ezt a szabadságot elveszi. Az inspektorok a Szabályzatnak ezt a megszorítását már a törvény életbelépte előtt alkalmazni kezdték s a törvény 39. cikkének azt a rendelkezését, hogy „*az egyszer beírt gyermekek a tankötelezettség hatálya alatt maradnak*”, úgy értelmezték, hogy e kötelezettség *egy bizonyos iskolának kizárólagos látogatását jelenti.* Pedig a törvény intézkedéseiből világosan kitétszik, hogy nem azt jelenti. Hiszen az iskolaváltozás esetében, mikor a tanuló egyik magániskolából másikba, vagy államiba lép át, a magánoktatási törvény 68. cikke szerint a revizor láttamozza a tanuló igazolványát az elemi iskolánál s az inspektor a középiskoláknál. Megvan tehát a lehetőség arra, hogy ellenőrizzék, vajjon teljesítik-e tankötelezettségüket az ilyen iskolaváltoztató tanulók.

Az inspektorok arra hivatkoznak, hogy ez a régi királyság adminisztrációjának felel meg. Ez a hivatkozás nem helyes, mert ott *egy iskolai év folyamán történő iskolaváltoztatásról* van szó. Ez a megszorítás helyes lehetett ott és akkor, de a mai viszonyok közé nem talál. Akkor különböző volt a szervezete és tanterve a falusi és városi iskoláknak, ma azonos, mert a törvény egységes tantervet ír elé. Aztán a régi királyságban az új magánoktatási törvényig nem voltak más nyilvános jogu iskolák, csak államiak. A csatolt részeken voltak, vannak és a jövőben is fognak lenni. Amott azelőtt minden iskolai kerületben ritkák voltak az iskolák, már a távolság is akadályul szolgált, hogy a tanuló egyik iskolából a másikba menjen át. Ma egy iskolai kerületben az állami iskola mellett lehet egy vagy több nyilvános jogu magániskola is; sőt lehet román tannyelvű állami iskola mellett magyar tannyelvű állami iskola is. Ilyen esetekben a távolságra nem lehet hivatkozni. S minthogy a magánoktatási törvény 68. és 50. cikke elég biztosítékot nyújt, hogy a beiskolázás ellenőriztessék, a tanulóknak és a tanításnak minden hátránya nélkül szabad kell, hogy legyen a törvény értelmében a tanulók átlépése egy állami iskolából egy nyilvános jogu magániskolába, vagy egy nyilvános

jogu magániskolából egy másikba. A növendékek iskoláztatási jogának megszorítása, melyet a törvény világos rendelkezése ellenére hamis okokkal igyekeznek támogatni, nem céloz egyebet, mint erőszakos románosítást, amint sok esetben ismételtén tapasztaltuk is.

A bajon úgy lehet segíteni, hogy a Szabályzat intézkedését, mint a törvénnyel ellenkezőt, törölni kell.

5. A Szabályzat 29. cikke előírja, hogy „a magániskolák igazgatói . . . szeptember 20-ig közölni fogják azon kerületek iskoláival, melyekből vettek fel gyermekeket, ezek beírását saját iskoláikba.” Azon esetben, ha e cikk rendelkezésének nem tesznek eleget, a törvény 20. cikke értelmében büntetés fog alkalmaztatni. A hivatkozott törvénycikkben az állami iskoláról van szó s a Szabályzat e kötelezettséget kiterjeszti a magániskolák igazgatóira is. De ez intézkedés egyenes ellenmondásban van a magánoktatási törvény 81. cikkével, mely szerint a magánoktatás ellenőrzését a miniszter iskolai revizorai, inspektorai és külön kiküldöttjei útján eszközli s ez utóbbiakat írásos meghatalmazással látja el. Nincs szükség további ellenőrzésre, mert a beiskolázás a magániskolákban a magániskolai törvény 50. és az állami elemi iskolai törvény 35. cikke alapján kellő szigorúsággal ellenőrizve van. Aztán meg ez az intézkedés függésbe hozza a nyilvános jogu magániskolákat az államiaktól épen úgy, mint a nyilvános jog-nélküli magániskolákkal teszi. Egyedül helyes intézkedés az, hogy *a magániskolák igazgatói a beírásokról a névjegyzéket az illetékes revizorhoz küldjék.* Ezzel sok zavart és bonyodalmat ki lehet kerülni, minthogy az iskolába nem járókat és mulasztókat is megbüntetés végett a revizorhoz kell jelteni.

6. A törvény 43. cikke szerint a bírságokat az *illető* iskolai bizottságokhoz kell befizetni. Ezzel szemben a Szabályzat 67. cikke így rendelkezik: „Szülői és gyámjai azon tanulóknak, kik magánintézetben járnak, ugyanazon büntetések alá esnek gyermekeik igazolatlan mulasztásáért, mint azok, kiknek gyermekei nyilvános iskolába járnak . . . *A beszédett bírságok a községi iskolai bizottsághoz folynak be.*” Minden felekezeti (=magán) iskolának van iskolai bizottsága (= iskolaszéke) és egészen természetes, hogy *a szülőktől befizetett bírságok az illető és nem a községi iskolai bizottsághoz kell, hogy befolyjanak.* A Szabályzat ilyen értelemben változtatandó.

7. *Éles ellenmondás van a törvény 65. és a Szabályzat 114. cikke között.* A törvény azt írja elő, hogy az iskolától 2 km.-nél nagyobb távolságra eső vagy rossz közlekedéssel bíró minden faluban elemi iskola létesítendő, ha a faluban legalább 30 tanköteles korú (7—16 éves) gyermek van. A Szabályzat e távolságot leszállítja 1500 m.-re. Továbbá a törvény szerint abban az esetben, ha több falu van 3 km. közelségben s a közlekedés közöttük könnyű, egy iskolakerületet fognak alkotni és kö-

zös iskolájuk lesz, még ha különböző községekhez tartoznék is. A Szabályzat ezt a távolságot is leszállítja 1500 m.-re. A törvény azt mondja: az iskolától három kilométernél távolabb eső helységekből, ahol 30-nál kevesebb gyermek van és a helységek szétszórta népességük, iskola létesíthető vándortanítóval. A Szabályzat ezt a távolságot is 1500 m.-re szállítja le. Hiszen szép és minden elismerésre méltó a Szabályzat készítőinek az a szándéka, hogy az ország minél sűrűbben benépesíttessék iskolákkal, de ennél a kérdésnél az a baj, hogy iskolai épületek építése és fenntartása a községeket terheli s a jelen esetben éppen a legszegényebb havasi községeket. Már a törvény tárgyalása alkalmával hallottuk, ha jól emlékszünk éppen a jelenlegi belügyminiszter szájából azt az egészen jogos ellenvetést, hogy az iskolai épületek építésének és fenntartásának nehéz kérdését a törvény egyáltalában nem demokratikus módon oldja meg, s ha majd a néppárt uralomra kerül, meg fogja változtatni a törvényt. Hát most itt van az alkalom e kijelentés megvalósítására annál is inkább, mert a Szabályzat a törvény által teremtett súlyos helyzetet még súlyosbítja, mikor e távolságokat a legszegényebb községek terhére még leszállítja, túl lépve a törvény világos rendelkezéseit. A sűrű és gazdag népességű vidékek már meglehetősen el vannak látva az állam által emelt iskolákkal s így e vidékek népessége szinte fel van mentve az egész nép kulturális előhaladása és emelése érdekében hozandó anyagi áldozatoktól. Ezzel szemben a szegény és szétszórta népességű vidékek elviselhetetlen terheket fognak hordani. Méltányos tehát, hogy az állam a maga bevételeiből jöjjön segítségére e vidékek szegény lakosságának. A Szabályzat szerzői, mikor a törvény 65. cikkének szabatos szövegét megváltoztatták, figyelmen kívül hagyták, hogy *e cikk alapján is lehet építeni és fenntartani 3 km.-nél kisebb távolságban levő iskolákat is, mely esetben aztán nem a község hordozza az összes költségeket, hanem az állam is hozzájárul a maga költségvetéséből.*

8. A törvény 200. és 206. cikke szerint a tanítóképzőbe felvétetnek: azok, akik a 4. elemi osztályt elvégezték, az I. osztályba; azok pedig, akik a gimnázium I—III. osztályait végezték, a II—IV. osztályba. A Szabályzat 445. cikke szerint a tanítóképzőbe pályázóknak 12—15 évet betöltötteknek kell lenni az I. osztályra, vagy egy-egy évvel többnek a többi osztályokra. *Világos, hogy itt a Szabályzat szerzői tévedésben vannak. Az a tanuló, aki betöltött 7 éve után iratkozik be az elemi iskolába s a négy osztályt rendes időben ismétlés nélkül elvégzi, az a negyedik osztály abszolválásáról szóló bizonyítványt 11 éves korában kezébe kapja s ezzel beiratkozhatik a tanítóképzőbe. Itt a korhatárt egy évvel le kell szállítani 11—14 évre, különben az az eset áll elő, hogy a jó tanulókat egy évi szünetelésre kárhozzátják, míg beiratkozhatnak, vagy pedig csak azok a ta-*

nulók lesznek felvehetők az elemi iskola négy osztályának elvégzése után azonnal, akik legalább egyszer ismétlők voltak. Ez pedig nem lehet szándéka sem a törvénynek, sem a Szabályzatnak. Az előbbi eset észszerűtlen módon hátravetné egy évvel a tanulását pályáján való előhaladásában, az utóbbi pedig a tanítói pályára igyekvő ifúság szellemi színvonalát, amely az anyagi ellátás gyengesége miatt amúgy is sok kívánni valót hagy fenn, még inkább leszállítaná. Egyik sem lenne hasznára az elemi oktatásnak s ezért a korhatárt egy évvel le kell szállítani.

*

A Monitorul Oficial 1926 január 25-i 20. számában egy miniszteri rendelet jelent meg, amely elrendeli, hogy azok az erdélyi tanítók, akik 1924 évi szeptember elsején 3 évi szolgálattal bírnak, az ú. n. véglegesítő vizsgát kötelesek letenni. E miniszteri rendeletnek, amint az a következőkből kitűnik, nincs törvényes alapja. Az alkotmánytörvény 137. cikke szerint, amely a régi törvényeket mindaddig érvényben hagyja, míg az összes törvények az alkotmánnyal összhangba nem hozatnak, a magánoktatási törvény kihirdetéséig az erdélyi felekezeti tanítók jogainak alapja az 1907 évi XXVII. magyar törvény. E törvény 2., 9. és 32. cikke szerint pedig a tanítókat oklevelük alapján nevezték ki, még pedig kezdettől végleges minőségben és élethossziglan. A magyar tanítóképző intézetek ú. n. tanképesítő vizsgálatra olyan képesítő vizsgálat volt, minő a régi királyság véglegesítő vizsgálatra, melyen az intézetben az egész tanfolyamon előadott összes tantárgykból vizsgáztak. E tényekből világosan kitűnik, hogy az 1926 december 22-e (mikor t. i. megjelent a Monitorul Oficialnak az a száma, melyben a magánoktatási törvény kihirdetteletti) előtt kinevezett tanítók végleges tanítók s így semmiféle véglegesítő vizsgálatra nem kötelezhetők. Ez nekik szerzett joguk, melyet sem törvény, sem miniszteri rendelet el nem vehet. Reméljük, hogy a kormány ezt a jogi helyzetét belátva, a fennebb idézett miniszteri rendeletet visszavonja és hatályon kívül helyezi.

*

Felhívjuk még az olvasó közönség figyelmét a tanító- és tanítónőképző intézetek körül felmerülő visszás helyzetre. A magánoktatási törvény 200. cikkelye szerint a tanítóképző tanfolyam tartama 7 év. A három első év feladata a növendéknek olyan általános műveltséget adni, aminőt ad a gimnázium (a középiskola alsó tagozata). Tanterve is teljesen azonos. A gimnázium I., II. és III. osztályát végzők — minden különbözeti vizsga nélkül — felvehetők a tanítóképzők II., III. és IV. osztályába (206. c.). Ezekből a rendelkezésekből minden kétséget kizáróan világos, hogy a tanítóképzőintézeteknek csak a felső tagozata (IV.—VII. o.) szaki irányú, az alsó (I.—III. o.) teljesen egyenlő a gim-

názium három alsó osztályával. Mégis a magánoktatási törvény 113. cikke úgy rendelkezik, hogy a *felekezeti tanítóképző intézeteknek alkalmazkodniok kell az állami elemi iskolai és tanítóképző intézeti törvény intézkedéseihöz*. Ami az adott esetben tehát azt jelenti, hogy a négy osztályú régi tanítóképzőket, melyekbe a gimnázium négy alsó osztályát végzett tanulókat vették fel, *át kell szervezni hét osztályú intézetekké*. Mondanunk sem kell, hogy ez az átszervezés olyan költségekkel jár, melyeket a tanítóképzőket fenntartó egyházak vagyonuk elreformálása és pénzalapítványaik elértéktelenedése következtében fedezni nem bírnak. Ez új iskolai helyiségek építését, tanári állások szervezését teszi szükségessé, ami olyan összegekbe kerül, amilyen-nel nem rendelkeznek. De a gazdasági okok mellett figyelembe veendő a tisztán kultúrpolitikai, nevelési és didaktikai szempontok is, amelyek legalább is alapos mérlegelést kívánnak.

A tanítóképzőknek az európai államokban kétféle típusát ismerjük. Egyik mondjuk a régi magyar típus, mely csak a négy felső évet választotta külön s tartotta fenn, és tanítványait a középiskola alsó osztályaiból toborozta. A másik az érvényben levő törvény által kívánt típus, mely már a negyedik elemi osztály végzése után elkülöníti a kis gyermekeket az egész nemzet középiskolát látogató gyermekei seregétől s egy mindenestre szűkebbkörű, szegényesebb szellemi környezetet és hatásokat nyújtó légkörben tartja hét éven keresztül. Ha már most azt a kérdést tesszük fel: vajjon melyik típus felel meg jobban az állam ideális követelményeinek, melyik típus képez jobb tanítókat, nem mernék a második javára dönteni feleletemmel. E mellett azt az érvet lehetne felhozni, hogy a gyermek korán, már 11 éves korában dönt a pályaválasztás nehéz kérdésében. Am nem tudom, hogy előnyt vagy hátrányt jelent-e ez? Hiszen tapasztalhatjuk napról-napra, hogy milyen nehéz ez a döntés később, a 17—18 éves korban is. És milyen gyakran előfordul a pályaváltoztatás még ebben a korban is! Ellene azonban fel lehet hozni azt, hogy a társas ösztön egészséges kifejlődésére, amely a késői gyermekkor éveire, a 12—15 évekre esik, mindenestre kedvezőbb és alkalmasabb környezet az a gyermek-sereg, amely a nemzetet alkotó összes társadalmi rétegek gyermekeiből alakul, mint az, amely a szegényebb sorsú és igényű nép soraiból rekrutálódik. Mindenesetre érdemes volna ezt a kérdést a nyugati országok iskolaszervezési példáival megvilágítani. S megvizsgálni azt, hogy minő szerepet játszottak a nagy háboru utáni forradalmakban az egyik, vagy a másik típusú tanítóképzőkben tanult és képesített tanítók? Vajjon melyik típus adta a nemzeti eszméhez, a nemzet hagyományaihoz hűbb tanítókat s melyik szolgáltatta az internacionalizmus zavarosában halászó anarchista elemeket?

De visszatérve kérdésünkre, rámutatunk arra, hogy tudomásunk szerint a régi királyságban is vannak tanítóképző inté-

zetek, melyeknek csak a felső tagozata működik: Fălțiceni-ben, Focșani-ban, Râmăuicu-Nălcesban. Ha állami intézetek működhetnek csak felső tagozattal, miért ne működhetnének felekezetiek is. Reméljük, hogy a törvény végrehajtása előtt a felhozottak alapos mérlegelés és megfontolás tárgyává tételnek s a felekezetek nem sodortatnak olyan nehéz helyzetbe, melynek pénzügyi terheit viselni nem képesek.

Némileg összefügg az éppen tárgyalt kérdéssel az, hogy a törvény ugyanazt a 7 éves tanfolyamot és képzést írja elé a gyermekkereteket vezető ovónők részére is, aminőt a tanítók és tanítónők részére. Az ovónő feladata jelentékenyen más, mint a tanítónőé: az anyának legjobb értelemben vett helyettesítése, szeretettel és jóindulattal teljes foglalkozás a kicsinyekkel. Ő ismereteket nem közöl, legfeljebb kis verseket, imákat, játékokat tanít be. Idő-, pénz- és energia pocsékolás, hogy ne mondjuk: hiú nagyzolás, ezektől is hét éves tanfolyam hallgatását és tankepesítő vizsgálat letetését követelni. Véleményünk szerint egy általános irányú alsó tagozat végzése után elég volna egy-két éves ovónői tanfolyam hallgatását követelni tőlük. Nem hiszem, hogy az állami gyermekkeretekben csupa ilyen hét évet végzett ovónők alkalmaztattak volna, vagy alkalmaztatnának jövőben. Mikor még az iskolákban is olyan sok a törvényes képesítés nélküli tanító!

Ezzel be is fejezzük tartózkodásunkat abban a reményben, hogy a közoktatásügy vezetői figyelmükre fogják méltatni megjegyzéseinket s el fogják enyésztetni azokat az ellenmondásokat, melyek a törvények s a vonatkozó végrehajtási utasítások között felekezeti iskoláink hátrányára fennállanak.

Dr. Gál Kelemen.